

**СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ**

***-СОСТОЈБИ, ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ-***

**зборник на трудови**

**2016, ШТИП**

**ОПШТИНА ШТИП**  
**КОМИСИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, СОВЕТ НА ОПШТИНА ШТИП**  
**ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ**  
*-состојби, предизвици и перспективи-*

**2016, Штип**

**MUNICIPALITY OF STIP**  
**COMMITTEE ON EDUCATION, COUNCIL OF THE MUNICIPALITY OF STIP**  
**FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES**

**CONDITIONS, CHALLENGES AND**  
**PERSPECTIVES IN EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA**

**2016, STIP**

**Издава**

НУ-УБ „Гоце Делчев“ Штип

**За издавачот**

Милена Ристова-Михајловска

**Организационен одбор**

Снежана Мирасчиева—претседател

**Членови**

Соња Петровска, Емилија Петрова Ѓорѓева, Никола Смилков, Снежана Јованова Митковска, Даниела Коцева, Весна Ничева, Елена Ташкова, Јовче Арсов, Соња Николова, Атанас Крстовски, Цветанка Красиќ, Снежана Санева, Илија Митров, Трајан Коцев, Данче Николовска Вратевска, Димитар Љуботенски, Зоран Костовски, Вања Џамбазова Николовска, Јане Миланов, Маја Ашкилова, Јордан Митков, Ирена Китанова, Верица Јосимовска, Оливер Цацков

**главен и одговорен уредник**

Снежана Мирасчиева

**уредник**

Соња Петровска

**уредувачки одбор**

Снежана Мирасчиева (Македонија), Димитар Димитров (Бугарија), Младен Вилотијевиќ (Србија), Нина Биједиќ (Босна и Херцеговина), Лилјана Тодорова (Бугарија), Татјана Атанасова Пачемска (Македонија), Кристинка Селаковиќ (Србија), Јосип Милат (Хрватска), Емилија Петрова Ѓорѓева (Македонија), Трајан Попковчев (Бугарија), Крстивоје Шпијуновиќ (Србија)

**јазична редакција на македонски јазик**

Весна Ристова

**лектура на англиски јазик**

Снежана Кирова

**дизајн на корица**

Никола Смилков

**техничка поддршка**

Верџина Јосимовска

**печати**

Полиестердеј -исток, Штип

Тираж 500

CIP - Каталогизација во публикација  
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37(082)

СОВРЕМЕНОТО воспитание и образование : состојби, предизвици и  
перспективи : зборник на трудови / [главен и одговорен уредник  
Снежана Мирасчиева]. - Штип : НУ Универзитетска библиотека "Гоце  
Делчев", 2016. - стр.147 : илустр.53; 30 см

На наспор. насл. стр.: Conditions, challenges and perspectives in  
education in the Republic of Macedonia. - Фусноти кон текстот. -  
Библиографија кон трудовите. - Abstract

ISBN 978-608-242-037-0

1. Ств. насл. на наспор. насл. стр.

а) Образование - Зборници

COBISS.MK-ID 102297098

## СОДРЖИНА

Предговор .....	9
1. Марина Алексовска, Виолета Стошевска, Лидија Николовска – Георгиевска <b>Растеме заедно</b> Marina Aleksovska, Violeta Stosevska, Lidija Nikolovska-Georgievska <b>We grow together</b> .....	10
2. Билјана Ефтимова Бошкова, Деспина Сивевска <b>Природната околина како средина за учење на децата од предучилишна возраст</b> Biljana Eftimova Boskova, Despina Sivevska <b>Natural environment as a learning environment of preschool children</b> .....	12
3. Емилија Петрова Ѓорѓева <b>Карактеристики на современото училиште во контекст на воспитната компонента</b> Emilija Petrova Gjorgjeva <b>Characteristics of modern school in the context of the educational component</b> .....	18
4. Валентина Петрушева <b>Естетското – важен аспект на современото образование и воспитание</b> Valentina Petruseva <b>Aesthetic – an important aspect of the contemporary education and upbringing</b> .....	21
5. Габриела Димова <b>Здравствената едукација на родителите - тенденција на образованието денес</b> Gabriela Dimova <b>Health education of parents - tendency of education today</b> .....	25
6. Снежана Јованова-Митковска <b>Техники на учење во високошколската настава</b> Snezana Jovanova- Mitkovska <b>Technique of learning at the academic teaching</b> .....	29
7. Снежана Мирасчиева <b>Современа настава за современо образование</b> Snezana Mirascieva <b>Modern teaching for modern education</b> .....	34
8. Верица Јосимовска <b>Застапеноста на интеркултуралните вредности во системот на современото образование и воспитание</b> Verica Josimovska <b>The presence of intercultural values in system contemporary education</b> .....	37

9. Милена Ристова-Михајловска  
**Жанрот полемики во старата писмена традиција и неговата актуелност во современiot образовен процес**  
Milena Ristova-Mihajlovska  
**The genre polemics in the old written tradition and its relevance in the modern educational process** ..... 40
  
10. Павлина Николовска, Нада Ѓоргова, Влатко Николовски  
**Специфични развојни потешкотии кај децата како проблем во современото образование**  
Pavlina Nikolovska, Nada Gjorgova, Vlatko Nikolovski  
**Specific developmental disorders in children as a problem in modern education**..... 48
  
11. Славица Танева Анева  
**Инклузијата во образованието, позитивните и негативните страни од аспект на општеството со посебен осврт на ученици со аутизам**  
Slavica Taneva Aneva  
**Inclusion in education, advantages and disadvantages with respect of society with special reference to students with autism** ..... 54
  
12. Даниела Коцева  
**Меѓуетничките односи во образовниот систем**  
Daniela Koceva  
**Interethnic relations in the educational system**..... 57
  
13. Стојко Стојков  
**Изучувањето на македонската национална историја во бугарските училишта**  
Stojko Stojkov  
**The study of Macedonian national history in Bulgarian schools** ..... 62
  
14. Снежана Јованова-Митковска  
**Социометриски истражувања-потреба, значење**  
Snezana Jovanoa-Mitkovska  
**Sociometric research - necessity, importance** ..... 66
  
15. Елена Мирасчиева  
**Методот на демонстрација во индивидуалната настава по флејта**  
Elena Mirascieva  
**Method of demonstration in individual teaching of flute** ..... 72
  
16. Оливер Цацков  
**Учењето по пат на откривање незаменлива компонента во наставата по историја**  
Oliver Cackov  
**Learning by exploring - irreplaceable component in the teaching of history**..... 75
  
17. Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Биљана Иванова  
**Интернационалниот карактер на народните пословици и поговорки**  
Dragana Kuzmanovska, Snezana Kirova, Biljana Ivanova  
**International character of sayings and proverbs** ..... 78

18. Марија Тодорова, Татјана Уланска <b>Рано изучување на странски јазик</b> Marija Todorova, Tatjana Ulanska <b>Early language acquisition</b> .....	82
19. Лилјана Макаријоска, Жаклина Ѓорѓиоска <b>Кон реализацијата на областа дијалектологија во гимназиското образование</b> Liljana Makarijoska, Zaklina Gjorgjioska <b>Towards the implementation of the area of dialectology in high school education</b> .....	86
20. Деспина Сивевска <b>Средствата за масовна комуникација и слободното време на децата и младите</b> Despina Sivevska <b>Means of mass communication and leisure time of children and youth</b> .....	91
21. Киро Јорданов <b>Градиме мостови преку МИО активности</b> Kiro Jordanov <b>Building bridges through MIE's activities</b> .....	96
22. Веска Влахова <b>Педагошкиот пристап во образовниот процес на субјектот – наставник во корелација со субјектот ученик</b> Veska Vlahova <b>Pedagogical approach in the educational process of the subject – teacher in relation to the subject – student</b> .....	104
23. Билјана Алексова Даневска <b>Техники за градење на самодоверба кај децата во ран детски развој од одделенска настава во наставата по англиски јазик</b> Biljana Aleksova Danevska <b>Techniques for building confidence in children in early child development in lower grades in teaching english language</b> .....	108
24. Киро Јорданов, Драгица Петрова, Загорка Чапова <b>Дигитална зависност кај учениците</b> Kiro Jordanov, Dragica Petrova, Zagorka Chapova <b>Digital addiction of students</b> .....	114
25. Славица Стојанова, Трајче Стојанов <b>Образованието како место за изградба на добар граѓанин</b> Slavica Stojanova, Trajce Stojanov <b>Education as a place for building a good citizen</b> .....	123
26. Снежана Ставрева Веселинова, Трајче Стојанов <b>Од екоетика до екосвест</b> Snezana Stavreva Veselinova, Trajce Stojanov <b>From eco-ethics to eco-awareness</b> .....	127
27. Снежана Мојсоска, Данче Николовска Вратевска	



**Економскиот раст и знаењето за банкарските наспроти пазарните финансиски системи**

Snezana Mojsoska, Danche Nikolovska Vrateovska

**The economic growth and the knowledge about banking versus market financial systems..... 130**

28. Слаѓана Костадиновска, Данче Николовска Вратеовска, Миле Вратеовски

**Функциите на менаџментот на човечки ресурси и банкарските институции**

Slagjana Kostadinovska, Danche Nikolovska Vrateovska, Mile Vrateovski

**Functions of the management of human resources and the banking institutions..... 135**

29. Данче Николовска Вратеовска

**Наученото од глобалната економска криза (2008) за силните и слабите страни на финансискиот систем и макроекономската стабилност во македонија**

Dance Nikolovska Vrateovska

**The learned of the global economic crisis (2008) about the strenghts and the weaknesses of the financial system and macroeconomic stability in Macedonia..... 139**

30. Данче Николовска Вратеовска

**Детерминантите на инфлацијата низ различните макроекономски школи**

Dance Nikolovska Vrateovska

**Detreminants of the inflation through the various macroeconomic schools ..... 144**

## Образованието како место за изградба на добар граѓанин

### Вовед

Поимот „добар граѓанин“ или „изградба на добар граѓанин“ е дел од т.н. „граѓанско образование“ и се однесува на создавање граѓанин кој поседува граѓански доблести потребни за живот во демократијата: соработка, доверба, реципроцитет, великодушност, солидарност, колективен дух, но и парципативност, заинтересираност, вклученост, дигнитет, правдољубивост... Граѓанинот е рбетот на демократијата. Впрочем, демократијата е втемелена врз граѓанството, а граѓанското општество е сржта на демократијата. Тоа е некаков мост помеѓу поединецот и државата, место каде луѓето ги развиваат и практикуваат граѓанските вештини и доблести, неопходни за општествена вклученост низ соработка.

Во нашите 25 години практикување плурализам и демократија, сметаме дека тоа е клучната состојка која недостасува. Граѓанското општество е во директна релација со демократијата во едно општество и тука веројатно лежи нашиот дефицит од демократски капацитет. Токму во тој мост кој ги врзува нашите приватни животи, т.е. слободи и права со владејачкиот авторитет. Со други зборови: колку е помал граѓанскиот капацитет, толку поголем е владејачкиот авторитет. Тоа во пракса значи дека колку е помала граѓанската вклученост толку е поверојатна авторитарноста на властите. Затоа, доброто граѓанство е неопходен услов за демократија.

И оттука, сосема логично е дека на долг рок, на секоја држава ѝ одговараат граѓански ориентирани и политички активни граѓани. Она во што граѓаните веруваат и онака како што дејствуваат има значајно влијание врз демократските процеси во секоја држава. Во нашата држава, се разбира, се согледа таа потреба за изградба на добро граѓанство и токму затоа се интервенираше во образовниот систем. Па уште во почетоците од осамостојувањето се вовеле предмет

„Граѓанско образование“ кое требаше да ги воспита новите генерации во духот на граѓанското општество. И тоа несомнено е некаков исчекор.

Но, она што недостасува е сериозна **емпириска анализа за директното влијание на образованието врз демократизацијата на општеството**. Од ваквите истражувања ќе се добијат информации и одговори на следниве важни прашања:

1. Каква е улогата на наставните програми во јакнењето на граѓански ориентиран и политички активни граѓани?
2. На кој начин разните фактори, како: оценките, содржините, постигањата, компетенциите и сл. влијаат врз политичката парципативност и граѓанските вредности?
3. Дури и тоа дали видот на образование и образовните институции влијаат врз моделирањето на граѓанската свест?
4. Која е најсоодветната возраст за имплементација на содржини од граѓанското образование?
5. Дали квалитетот (рангираноста) на образовната институција влијае врз оформувањето на политичката свест?

Овие и многу други важни прашања без ваква детална емпириска анализа остануваат неодговорени, а обидот за подобрување на актуелната слика, само со паушално воведување на еден предмет „Граѓанско образование“, останува научно невтемелен.

### Разработка

Овој труд во таа смисла ќе претставува пледоаје за едно такво идно емпириско истражување кое би требало да даде одговор на многу од овие прашања. Една студија од САД од Ричард Ниemi и Џејн Џун, насловена *Дипломецот и потоа*<sup>1</sup> има направено детална анализа на ефектите од средното образование врз

---

<sup>1</sup> Richard Niemi & Jane Junn, *Civic education: What makes students learn*, New Haven: Yale University Press, 1998

политичките ставови и демократски капацитет. И од таа студија, јасно се гледа директната поврзаност на политичкото и образовното.

Исто така, во 90-тите години на минатиот век, во рамките на *Националниот центар за статистика во образованието*, спроведено е обемно истражување<sup>2</sup> за таквата релација меѓу политиката и овој пат **високото образование**. Во овој случај ќе ја искористиме таа теориската рамка и некои од методолошките поставки не ова истражување направено во САД за да ги поставиме контурите врз кои слично истражување би можело да се направи и кај нас. Тоа би дало значајни резултати за продлабочување на тој однос политика – образование, затоа што, како што ќе видиме, градењето на добар граѓанин не се исцрпува само со воведување на предмет „Граѓанско образование“, туку се работи за целосно структуриран и систематски пристап.

„Концепцијата за тоа дека формалните постигнувања во образованието се примарниот механизам кој стои зад граѓанското ангажирање и желбата за јавно влијание во голема мера е неспорна.“<sup>3</sup> Оваа врска е несомнена. Она што треба да се утврди е каква е истата. Истражувањето кое го земаме како референтна рамка во случајов може да послужи како основа и за едно слично истражување кај нас. Во истражувањето се искOMBинирани следниве независни и зависни варијабли од кои се интерпретирани резултатите.

Како **независни варијабли** се земени следниве:

- Колку и каков вид курсеви посетувале студентите: хуманистички, општествени науки, природни науки, образование или бизнис...
- Бројот на посетувани кредитни часови за секои од овие курсеви
- Кумулативната просечна оценка
- Оценка за вербалните и математичките вештини (добиеени на т.н. SAT тестови, тоа се официјалните државни тестирања)
- Квалитетот на универзитетот/факултетот каде студирале

---

<sup>2</sup> *Baccalaureate and Beyond Longitudinal Stud: 1993/94 Methodology Report*, National Center for Educational Statistics, US Department of Education: Washington D.C.: 1996

<sup>3</sup> Дајен Равич и Џозеф П. Витери, ур. *Создавање добри граѓани*, АрсЛамина, Скопје, 2012, 32

- И др.

Како зависни варијабли се:

- Политичко учество
- Активен политички ангажман
- Граѓански волонтаризам
- Гласање
- Афинитет за политички дискусии и убедување
- Желба за јавно влијание

Се разбира, ова е комплексно истражување кое овде не би можеле целосно и исцрпно да го детализираме. Така на пример, самиот поим „политичко учество“ се јавува во многубројни форми меѓусебно поврзани: од донација за кампања, преку „лепење плакати“ до агитирање и гласање, така што инструментите за мерење на сите овие параметри се прилично сложени и добро дизајнирани. Овде само упатуваме на општиот методолошки пристап и на некои од резултатите во заклучокот.

Она што треба да се има во вид при вакво истражување секако е примерокот кој во случајов би требало да ги опфати сите факултети во државава и веројатно треба да биде лонгитудинална за да факторите кои би влијаеле евентуално на политичкиот ангажман да имаат време да „се развијат“ во статистички значајни разлики. Се разбира, треба да се биде свесен дека ефектите од образованието врз политичкиот ангажман се само едни од многуте мотиви во личниот живот за таков ангажман, па потрагата по индикатори на таквата релација не треба да биде во големи вредности, туку во статистички значајни релации. Затоа методологијата треба да биде многу прецизно изработена со доста демографски променливи: етничка група, пол, брачна состојба, работно место, доживотно учење и т.н., како би добиле што е можно попрецизен модел.

Како и да е, да се вратиме на некои од импликациите произлезени од истражувањето, пред да заклучиме. Па така, дојдено е до следниве наоди:

1. Дека, **просечната кумулативна оценка**, на пример, не игра никаква улога во политичката активност, т.е. дека таа варијабла е ирелевантна. Значи не постои корелација помеѓу повисоките оценки со повисоко ниво на политички ангажман.

2. Исто така, ниту **интелегенцијата** (онаа општа интелигенција) не игра никаква улога во политичката ангажираност и ориентираност кон јавноста. Но, за таа сметка пак **вербалните способности** се во директна корелација со политичката ангажираност. Вербалната способност има значаен ефект врз граѓанското или политичкото ангажирање. Оваа релација помеѓу јазичките компетенции и политичкиот ангажман одамна е забележан. Теоретичарот Муреј Еделман во 70-тите години ги има забележано и тематизирано овие релации, при што сосема правилно констатира дека не само што јазикот е составен дел од политичката сцена како опис на настаните, туку како нешто што ги „обликува“ настаните и политичките улоги што лицата ги играат во јавниот дискурс.<sup>4</sup>

3. Интересно од друга страна пак, е што постои *негативна корелација* помеѓу **математичките способности** и политичкиот ангажман. Значи, повисоки резултати на математика, пониски нивоа на учество во политичкиот живот, т.е. „нема статистички значајна позитивна или негативна релација со ниту една мерка на граѓанство.“<sup>5</sup>

4. Што се однесува до варијаблата **квалитет/рангираност на високо-образовната институција** не се забележани статистички значајни релации. Имено, политичкиот ангажман не е врзан со рангот на високо-образовната институција. Забележана е мала статистичка разлика кај поелитните универзитети, во кои студентите чувствуваат поголема потреба да се ангажираат политички, но тоа е статистички незначаен наод. Сепак, треба да се има предвид, дека оваа студија не ги следи дипломците многу години после дипломирањето, кога веројатно би се покажале статистички значајни разлики,

---

<sup>4</sup> Murray Edelman, *Political Language: Words That Succeed and Policies That Fail*, Academic Press, New York, 1977

<sup>5</sup> Дајен Равич и Џозеф П. Витери, ур. *Создавање добри граѓани*, АрсЛамина, Скопје, 2012, 41

затоа што на елитните универзитети се образоваат општествените елити и веројатно тие „лични“ релации помеѓу некогашни колеги во иднина би направиле разлика во смисла дека дипломците на елитните универзитети се политички поангажирани од оние на неелитните.

5. Директна корелација е утврдена помеѓу **видот на наставната програма** и политичкиот ангажман. Значи тоа што студираат студентите директно влијае на нивото на политичката освестеност и политичка партиципативност. При тоа, студентите од општествено-хуманистичките науки директно позитивно корелираат со политичкиот ангажман, додека студентите од природно-техничките науки покажуваат негативна корелација во однос на политичкиот ангажман. Поточно, значајна статистичка разлика има кај хуманистичките науки, не толку кај општествените. Па во таа смисла, интересен куриозитет е што програмите по образование, значи педагошките факултети, или факултатите за образование на наставници немаат никаков придонес кон политичката ангажираност. „Се чини дека наставната програма од областа на образованието нема никаков ефект врз севкупното политичко учество, политичката дискусија или врз службата во полза на локалната заедница.“<sup>6</sup> Ова е многу интересен наод кој укажува дека треба да се биде внимателен со еднострани пристапи во образованието, како воведување Граѓанско образование, затоа што наставниците и така не се поттикнати за граѓанска парципативност.

### Заклучок

Во секој случај резултатите до кои дошле во САД од ова репрезентативно истражување е значајно во своите импликации. Но, од денешна перспектива (затоа што е правено во 90-тите), е дополнително позначајно, со оглед на сè поголемата маргинализираност на општествено-хуманистичките дисциплини во светски рамки. А како што ќе видиме, истражувањето покажало дека политичката парципативност и ангажираност се поголеми токму кај дипломците од овие факултети. Тоа значи дека денешното маргинализирање

---

<sup>6</sup> Дајен Равич и Џозеф П. Витери, ур. *Создавање добри граѓани*, АрсЛамина, Скопје, 2012, 45

на општествено-хуманистичките дисциплини се рефлектира кај граѓаните како политички суштества. Тоа веројатно и во иднина ќе придонесува за сè помала желба и знаења за партиципација на граѓаните во политиката и носењето одлуки.

Впрочем тоа се и двете најзначајни импликации од истражувањето. Прво, дека високите нивоа на вербални компетенции се важни за политичка инволвираност. И Второ, наставните програми по општествени, особено хуманстички науки, придонесуваат за демократизација, преку политичката партиципација. Впрочем, овие наоди скоро целосно се поклопуваат со споенатите истражувања направени за средните образованија на Ниџи и Џун.<sup>7</sup>

Ова дополнително ја засилува хипотезата дека намалувањето, или укинувањето на наставните насоки за општествено-хуманистички науки ќе ја намали политичката партиципативност, а со тоа нема да се придонесе за демократизација на општествата. Исто така, евидентно е дека воведувањето само на еден предмет „Граѓанско образование“, никако не е доволно за поттикнување на политичкиот ангажман и вклучувањето во одлучувањето. Градењето на добар граѓанин е комплексен процес, во кој образованието е круцијална алатка. Затоа би требало да се претпостави еден систематски и структуриран пристап што ќе придонесе за креирање граѓани со интерес за политичкото, а со тоа и поттикнување на демократските процеси.

Овој текст е мал прилог и основа за вакви и слични емпириски истражувања кои ќе ја детектираат состојбата кај нас и ќе дадат насоки за идно делување.

---

<sup>7</sup> Richard Niemi & Jane Junn, *Civic education: What makes students learn*, New Haven: Yale University Press, 1998



### Библиографија:

Дајен Равич и Џозеф П. Витери, ур. *Создавање добри граѓани*, АрсЛамина, Скопје, 2012

Murray Edelman, *Political Language: Words That Succeed and Policies That Fail*, Academic Press, New York, 1977

*Baccalaureate and Beyond Longitudinal Study: 1993/94 Methodology Report*, National Center for Educational Statistics, US Department of Education: Washington D.C.: 1996

Richard Niemi & Jane Junn, *Civic education: What makes students learn*, New Haven: Yale University Press, 1998

